

לך בדואי, לך!

"קשה, קשה מאוד", אמר סולימן. הגיף הירוק חלף בדמיוני, "תראי את שני הילדים האלה, באים בגיף ומפחידים זקנים, נשים וטף. לך בדואי, לך..." הם אומרים. לא, לא סירת ירוקה, אלא סירת שחורה.

צמרמורת עברה בגופי עם נגימת התה המתוק, הטוב. מחשבה נקרה במוחי ללא הרף. מדוע טרנס-פורמציה חברתית ו/או תרבותית ו/או אישית חייבת להיות כה מכאיבה? האם זהו תהליך היסטורי בלתי נמנע?

אנשים חיו עד תחילת המאה ה-20 בתנאי-חיים קשים, ללא כתובת קבועה, עם מעט כלי-בישול, ללא טלוויזיה ובלי עיתון. הנשים חלבו כבשים, טוו חוטים מצמרם, צבעו החוטים וארגו יצירות-אפאר, לצרכיהם ולא לצרכי השוק האנונימי. אך עתה, בימי חמישי, בשוק בבאר-שבע, אפשר לראות פה ושם, בין הסוחרים הממולחים, נשים נחבאות, ישובות בהדרת-כבוד בפינות השוק ובסלילים חורג' (שק לגמל) או קטע גזור ממפרש (שטיח) - למכירה.

מוצרים אלה, בני למעלה מחמישים שנה, אסורים למכירה. אך תנאי-החיים, הדיסאינטגרציה, הביבלוב, ומעל לכל העוני, הם שמביאים את אותן נשים למכור עבודות אלה. ומה הלאה? האם הנשים הבדואיות תהפוכנה עוודות-הבית, פועלות חקלאיות, עובדות תע-שיה, או מה? איך ייראה המידבר דרומית לבאר-שבע, על המרחבים העצומים שלו, בשבעת שקיעת החמה מטפסים את רגשותינו, ועל הנשים הבדואיות שמלותו הצאן בשמלותיהן המוקשטות בריקמה ססגונית, הנר-אית למרחקים? ומי יקדמונו בכנס תה מתוק-טוב?

אורח-חיים, תרבות ומסורת של אלפי שנים נהרסים לנגד עינינו. רובנו ממלאים פינו מים, או שמרימים ידיים ומלווים אקט זה בסיסמה השבלונית, "מה אפשר לעשות". או שמא איננו די רגישים כדי להבין צורת-חיים כל כך שונה. מהספרות שנכתבה על הבדואים ידעתי כמה דברים

רלוונטים לעבודתי. ידעתי שאת עבודת האריגה עושות נשים בלבד. ידעתי שהאריגות מאופיינות בשתי צורות בסיסיות - המשולש והמעוין - וצורות גיאומטריות אלה הוזרות על עצמן בכל אריגה וצורות קומפוזיציה צבעונית נהדרת של צורה וצבע.

לאחר תקופה קצרה של מחקר בשטח, התברר לי שהנשים הבדואיות בנגב כבר אינן אורגות משולשים ומעוניינים, כי אם פסים בלבד. הן עושות כך כבר יותר משלושים שנה, בעוד שבדרום-ירדן, למשל, לא חל דעיין שום שינוי בתוכן האריגה. בתחילה חשבתי שהמגע עם השוק בבאר-שבע הוא שהביא לשינוי. שהרי כאשר יצירה נעשית לצורכי שוק אנונימי או ספציפי (אספנים, תערוכות וכו') היא שחוכה, צורתה, איכותה, תהליך היצירה והחומרים ממנה היא נעשית משתנים. אך ככל שהמקומי התברר לי, שהסבר זה הינו חשוב ומרכזי אך בלתי מספק.

באחד הימים, כשנערכה הפגנה נגד חוק הבדואים, שאורגנה על-ידי האגודה למען זכויות הבדואים (שברא-שה עלוזה היימן ודב קולר), שאלתי את אחד הגברים הבדואים מדוע הפסיקו לעשות אריגות מהסוג שתיארתי. תשובתו היתה: "אין להם יותר יתרון...". ובכן, פיענוח מישפט זה לא נתן לי מנוח, והזין את סקרנותי.

תהפוכות היסטוריות נתנו את אותותיהן בעולם היצירה. בעולם המערבי קיימת הבדלה בין אמנות לאומנות, וכמובן שהנטיה היא לראות יצירת-אמנות כנעלה. אבל בחברה מסורתית הפרדה זו כלל לא קיימת. אחד הקריטריונים לשיפוטה של יצירת-אמנות הוא הבנת המיצוי הרגשי והמחשבתי של היוצר. וכמובן, בתפיסה מערבית מחשבה זו אכן הגיונית. שהרי יוצר מכשיר חשמלי בסרט נע, למשל, כאשר כל עובד עושה רק חלק קטן מן העבודה ואיננו נהנה מעבודתו, איננו עומד במבחן הקריטריון הנ"ל. הדפוסים באריגה הבדואית - דהיינו, שתי הצורות הבסיסיות - הינם דפוסים קיימים שנים רבות ויתכן

אף שהינם פרה-איסלמיים. אבל הקומפוזיציה בכל אריגה ואריגה שונה בתכלית השינוי בהרכב, בגודל הצורה ובצבע. למרות שכל אריגה נראית יפה ומעניינת מאוד לעין הבוחנת יצירות בקפדנות, הרי שאיננה עומדת במבחן כללי האסתטיקה היווניים. האם זו רק אומנות?

תנועות רבות בעולם הוויזואלי במאה ה-20 חיפשו, הן, חשבו ויצרו יצירות שבהן יש כמה אלמנטים גיאומטריים בודדים, אך הן הגיעו לכך באמצעות מחשבה מערבית, בין שהיתה לכאורה אסתטית, "טהורה" ובין שהיתה מחאתית. כמובן שצורות אלה אומצו על-ידי האומנות השימושית.

כשהבדואי טוחן קפה, נקישות הטחינה מתוספות לקצב פשוט ונעים לאוזן, ומבטיו נשלחים הרחק הרחק אל המרחב המידברי. כשהוא דש תבואה עם חמוריו, תנועותיו מתוספות לקצב מחול שחוזר על עצמו. כשהאשה הבדואית ארזה, היא ראתה את יופי החיים והטבע והביעה אותם ביצירתה.

אפשר ללמוד הרבה מאורח-חיים זה ומתרבות זו. תרבות שאיננה מנוכרת ומנכרת. תרבות שיוצרה מבט-איש את עצמם לצרכיהם ולצרכי משפחותיהם, ולא לצרכי השוק הקר וטפיליו למיניהם. יהיה מעניין לדעת - אם התרבות המערבית לא תשמיד את עצמה - איך תיראה האמנות בעתיד, ברגע שתתחיל שוב להיות אמנות ולא אומנות כרוב יצירות האמנות היום? או כשם שהאנתרופולוג הליוסוף לוי-שטראוס טען - ביום שבו הבסיס ליחסים החברתיים יחדל נלהות לכללי ויהפוך אחר - שיבטי? מישפחתי? או אחר?

בינתיים, תרבות שלמה ואורח-חיים של מיעוט נהרסים. האם הטיית הירוקה מודעת לטרדיה של מיעוט? או שזכרונם של אותם בחורים קצר.

הורית פלד, ניירוק

הורית פלד באה לנגב כדי לאסוף חומר לעבודת ב"א שלה. הורית, כלתו של האלוף (מיל') מתי פלד, לומדת בארצות-הברית.

קונסנסוס מול קונסנסוס

הקונסנסוס הלאומי של 1948, בשלוש תכונותיו העיקריות, מנוגד תכלית הניגוד לקונסנסוס של 1980. (א) זיזעה בורה ואמיתית על נוצבו הריאלי של היישוב ושל הסכנות המאיימות על קיומו, לעומת אויפורה-ניוס-חיבנו ואמונה עיוורת בחוסנו של צה"ל וביכולתו הבלתי-מובבלת.

(ב) אמונה לעומת ציניות; (ג) אחדות-אמת לעומת מחוות פטריטיות לצאת-ידי-חובה, ריקות מתוכן של היום.

הקונסנסוס של 1948 היה קונסנסוס של מילחמה: מילחמה לחיים ולמוות על קיומו של היישוב. גם פעולות רחאנות, כמו טבח דיר-יאסין ודומיו, התקבלו ביישוב בשתיקה של הסכמה אילמת, שלא אחת הסי-תירה סיפוק, שהוסווה בקושי, ואף בשימחה לאיד. סיסמת, "טהור הנשק" היתה יכולה לעשות רושם בעולם שלאחר מילחמת-העולם השנייה, אך למעשה

הייתה חסרה כל תוכן ממשי; מיספר ההרוגים הי-ערביים, הלא מזויינים, היה רציני מדדי. על הרג למען הרג לשמו קראנו לא מעט בספרי דור התש"ח. כך או כך, העם, עם כל חילוקי-הדעות הרעיוניים, היה מאוחד במאבק משותף, שהיה עבורו, ובצדק, מאבק לחיים ולמוות.

מה נשאר מכל זה בקונסנסוס 1980? ראשית, תחת איצטלתו מסתתרת עדה נכבדה של עכברים, הנכונה לנטוש את הספינה הטובעת בעת משבר. עבור רבים אחרים הקונסנסוס הפך לגלולת-הרדמה מתוקה של חלומות-החיות: חסונו של צה"ל עמנו, יהדות העולם עמנו, אלוקים עמנו, אפשר לישון בשקט. אמנם יש סימנים מדאיגים אך כך היה גם ב-1948, 1956, 1967, במילחמת ההתשה וב-1973. אנו נתגבר. מעשי הנבלה של גוש-אמונים ושל חבורת הכנא הם

חסרי חשיבות: תראו, מעו יצא מתוק. הקונסנסוס שכח את ימית, את ביקור סאדאת, את ועידת ונציה, את ההימנעות מוטו של נציג ארצות-הברית באו"ם ואת האו"ם בכלל. אלה הם רק נושאים לבדיחות. וגם אחדות-אמת התפוררה ואיננה. יורדים רבים הם מנא-מניה הנלהבים ביותר של ארץ-ישראל-השלמה. נאמני ארץ-ישראל-השלמה בארץ הם אלה שיש להם אינטרס ממשי בשטחים. ובשם אינטרסים ממשיים של אלפים ספורים של אנשים ספורים של אנשים, נשטף פהונו באמצעות שופרות הקונסנסוס הלאומי. החל ממפ"ם היושבת על הגולן וגמור בהתחיה, הפטרון החדש של גוש-אמונים, כלולו שטיפים אותנו בסיסמות כוזבות של ביטחון וצו-לאומי.

אכן, קונסנסוס 1980, 32 שנה אחרי קום המדינה, הוא רק פארודיה עלובה של הקונסנסוס שהיה קיים לפני קום המדינה, ב-1948. אולי חסרה לנו הבגרות והאחריות לנהל מדינה של ממש?

יצחק סובול, חל-אביב

על הנורמליזציה

שמחתי מאוד על רשימתו של אורי אבנרי ביומוני האישי בדבר הנורמליזציה. אף אני כמותו איני מתנגד למלים לועזיות, ואפילו לטלוויזיה איני מבקש תחליף עברי, לא בייאוש כאורי אבנרי, ולא בתקווה. טלוויזיה טלוויזיה היא, ואין לה צורך בתחליף (התח-ליפים עלובים למדי: חזקול, רחקור, תבסת, מכל ההצעות נאה בעיני הצעת הד"ר דוב ירדן: צפית, אבל האקדמיה ללשון העברית הכשירה את הטלוויזיה והרי היא מגויירת וכשרה ללשונו).

נסקור את ההצעות שהוצעו בוועדה למלים בשי-מוש כללי באקדמיה ללשון העברית תיקנון: תיקנון עניינה סטאנדארטיזציה, קביעת תקן. זהו מונח שקב-עה האקדמיה ללשון העברית עצמה, ואין הוא ראוי לציין נורמליזציה, שעניינה תיקנותם של דברים, ולא תקניהם. תקן (סטאנדארד) לעצמו ותקין (נור-מאלי) לעצמו, אין לבלבל את המושגים ולטשטש את ההבחנות, ובלשון מת-חיה, שהבחנות שבה נק-בעות תדיר בידיים ממש, לא כל שכן; שיקוט: זו הצעת איש בעל טעם רב פעלים בלשונו, ידידי ויקירי

מוזיקה ביותר ללשון, ממוש שהיא מנשלת ביטויים מקוריים, טבעיים, ברורים ונאים וותיקים. גם ריבוי הצור-רות ה,מעוברות" (טרפוד, נטרול, סבסוד, גילון, סנכ-רון, סנתו, צנור, פסטור, טלגרוף וכו') צריך לבלמו כיכולתנו. אין עבורו הפעלים והשמות פסול, חס ושלום, אבל זה מסוג העניינים בלשון שהזהירות והמתנינות יפות להם. מיעוטם יפה וריבויים קשה. חוש הלשון דבר מעורפל ולא מוגדר הוא, אבל אף אני נפשי סולדת מן הנרמול. זוהי פשוט מלה, לא נורמא-לית".

מה בידנו להציע? כשאני לעצמי נוח לי גם בנור-מאליזציה. זהו מונח בין-לאומי, וגזרוננו לאטיני. אמנם ארוך הוא במקצת, אבל הפה העברי מעכל אותו וגורס אותו על נקלה. אמור, "נורמאלי" והוסף "זאצ-יה", והרי בידך נורמאליזציה. אין בו כל רע. אבל אם במונח עברי חשקה נפשכם, אני עושה קול אחד עם אבנרי ועם יעקב שרת ומציע, "השגרה". אין מונח המדייק יותר בנוונתו מזה: הפיכת היחסים בין המדינות לקשרי שיגרה, מקובלים, תקינים ורגילים בין אומות. ותהא הנורמאליזציה להשגרה!

חיים נקר, בחיים